

АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОРІЄТИРАМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ РЕГІОНУ

*О.О. Рубан, аспірантка**

Проаналізовано відповідність виробничого потенціалу сільських територій орієнтирам сталого розвитку на прикладі Полтавської області, виявлено основні причини його невідповідності, запропоновано заходи щодо вирішення цих проблем.

Сталий розвиток, виробничий потенціал, земельні ресурси, ефективність, сільська територія.

Подолання кризових явищ в агропромисловому комплексі України можливе за умови відродження села та сільських територій. А найважливішим елементом, який формує економічну основу сталого розвитку є, звичайно, виробнича сфера. Неможливо забезпечити стабільне зростання без належного розвитку виробництва. Звичайно, не можна применшувати значення й інших елементів сталого розвитку, але його економічним базисом є виробництво регіону що стабільно розвивається. Тому потрібно дослідити всі негативні зміни й тенденції, що склалися в цій сфері.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемами розвитку виробничої сфери сільських територій у вітчизняній економічній літературі займаються такі вчені, як О. Бородіна, А. Діброва, М. Орлатий, І. Прокопа, В. Терещенко, О. Шкільов, В. Юрчишин та інші. Однак необхідність поглиблення досліджень цих питань зумовлена посиленням інтеграційних процесів у світовій економіці.

Мета дослідження – проаналізувати відповідність виробничої сфери сільських територій орієнтирам сталого розвитку в Полтавській області з метою визначення перспектив його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. У вартісному вираженні сільське господарство в Полтавській області не є головною галуззю в регіональній економіці. З огляду на проведені дослідження, можна зробити висновок, що виробництво сільськогосподарської продукції є приблизно в 10 разів меншим, ніж продукції промисловості. Таке співвідношення залишається практично незмінним протягом 2008–2011 років. Однак для сільських територій області виробничу систему формує саме сільське господарство. Адже промисловість сконцентрована в обласному центрі, деяких великих містах області (Кременчук, Комсомольськ, Лубни та Миргород). Тому поблизу цих міст і, деякою мірою, районних центрів промисловість має певний вплив на розвиток прилеглих територій. Проте в цілому, якщо розгля-

* Науковий керівник – доктор економічних наук, професор, академік НААН України В.К. Терещенко

дати сільські території області, саме сільське господарство формує економічний базис їх сталого розвитку.

Проаналізувавши галузеву структуру сільськогосподарського виробництва в Полтавській області, можна зазначити, що основною галуззю є рослинництво. Проведене групування районів області за спеціалізацією, дозволяє зробити висновок, що спеціалізація на рослинництві характерна для переважної більшості районів області. Лише у двох районах (Диканському та Шишацькому) у вартості виробленої сільськогосподарської продукції переважає тваринництво і ще в трьох районах (Хорольському, Оржицькому та Котелевському) питома вага рослинництва у вартості виробленої сільськогосподарської продукції менш ніж 70 %. У решті регіонів питома вага продукції рослинництва у сільськогосподарському виробництві перевищує 70 %.

Також потрібно зазначити, що рослинництво (на відміну від тваринництва) є сезонною галуззю, тому така спеціалізація зумовлює і суттєві сезонні коливання в попиті на робочу силу та створює проблему зайнятості в ті місяці, коли потреба в працівниках є мінімальною.

Проаналізуємо тепер безпосередньо тенденції в розвитку виробничої сфери сільських територій області. Аналіз розпочнемо з ресурсного забезпечення. Основним ресурсом, який використовується в сільському господарстві, особливо в рослинництві, є земля. Земельні ресурси в економічній науці розглядаються як «базис сталого розвитку» [1, с. 19]. Тому досить важливо проаналізувати тенденції в змінах сільськогосподарських угідь.

Площа орних земель в області не має чітко вираженої тенденції ні до збільшення, ні до зменшення. В період з 1996 до 2011 року у шести роках спостерігалось їх зростання до попереднього року, у дев'яти – зменшення. Навіть якщо розглядати більш пізній період (2006–2011 рр.), то в 2007, 2008, 2011 рр. посівні площі в області збільшувалися, у 2006, 2009 та 2010 рр. – зменшувалися. Отже, відсутня не лише довгострокова, але й середньострокова тенденція в динаміці посівних площ. Це вказує на відсутність певної стратегії щодо використання сільськогосподарських земель області. Площа земель, які використовуються під вирощування сільськогосподарських культур формується під дією ситуативних чинників у кожному конкретному році. Відсутність такої стратегії негативно впливає на можливості сталого розвитку сільських територій області, тому що один з основних компонентів ресурсного забезпечення – сільськогосподарські землі, які використовуються як посівні площі, формується ситуативно.

Питома вага посівних площ у сільськогосподарських угіддях (ступінь їх розорюваності) дуже велика. Якщо розглядати останні чотири роки, то можна відзначити, що ступінь розорюваності сільськогосподарських угідь в області перевищує 80 %. Це вище, ніж по країні в цілому, вище, ніж по країнах-сусідах України, а також Канади, США, Швейцарії (рис. 1).

Високий ступінь розорюваності сільськогосподарських угідь вказує на те, що резерви екстенсивного нарощування ресурсної бази виробничої системи, зокрема, в частині земельних ресурсів, в області практично вичерпано, оскільки даний показник практично наближається до своєї граничної межі (100%). Тому резерви розвитку логічно шукати в підвищенні

ефективності використання земельних ресурсів, а не в можливості збільшення площі орних земель.

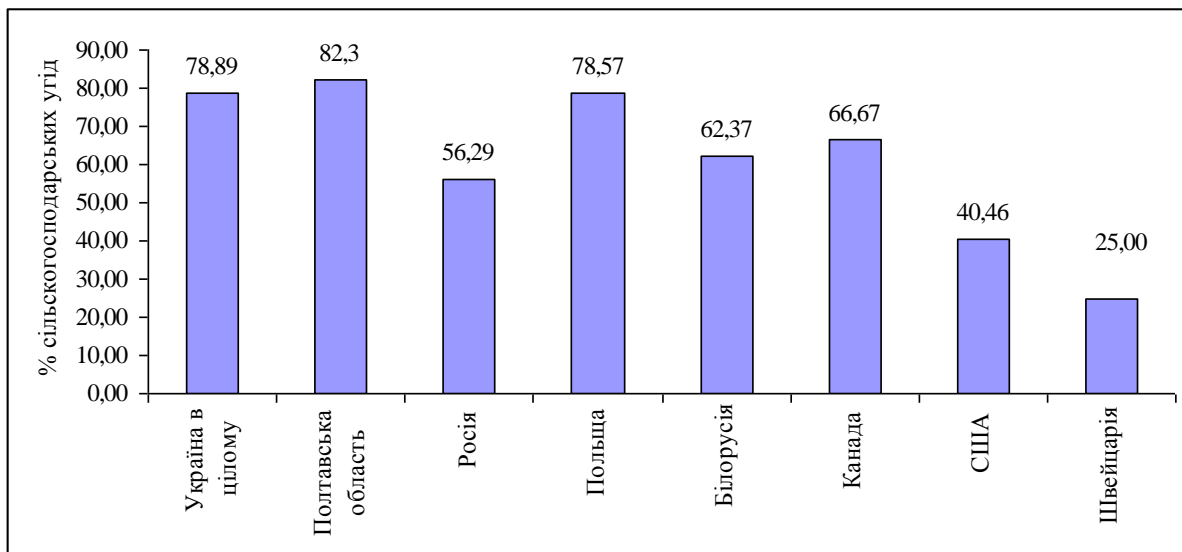

Рис. 1. Ступінь розорюваності сільськогосподарських угідь в Полтавській області та деяких країнах світу*

*Джерело: розраховано і побудовано автором згідно з [2–5].

Ще однією складовою ресурсного забезпечення будь-якого виробництва є людські ресурси. Проаналізуємо трудові ресурси, які задіяні у виробничій сфері сільських територій Полтавської області.

Проведений аналіз свідчить про відсутність зростання трудових ресурсів, які використовуються в сільському господарстві, і вказує на проблеми в забезпеченні сталого розвитку сільських територій, де сільськогосподарське виробництво є основним місцем роботи для населення. Оскільки нові робочі місця практично створюються в дуже малій кількості, то буде посилюватися проблема зайнятості серед сільського населення області. Крім проблеми створення нових робочих місць в сільськогосподарській виробничій системі існує й проблема високої плинності кадрів. Так, у 2011 р. було прийнято на роботу на сільськогосподарські підприємства області 24,2 тис. працівників (58 % середньоспискової кількості), вибуло 22,7 тис. працівників (54,5 % середньоспискової кількості) з яких майже 21 тис. працівників – унаслідок плинності кадрів (50,2 % середньоспискової кількості) [6]. Висока плинність кадрів у сільському господарстві області вказує на низьку престижність та недостатній рівень мотивації праці на сільськогосподарських підприємствах і є одним із чинників, що негативно впливають на ресурсне забезпечення виробничої системи сільських територій області.

Проаналізуємо тепер блок, що стосується виробництва продукції. Аналіз логічно розпочати із загальних тенденцій у динаміці продукції сільськогосподарського виробництва (рис. 2).

Як бачимо з рис. 2, динаміка виробництва сільгосппродукції корелює з динамікою продукції рослинництва, що є природнім, зважаючи на те, що сільське господарство області спеціалізується на вирощуванні зернових. Динаміка сільськогосподарської продукції, хоч і характеризується

різними темпами зростання в різні роки, проте, здебільшого є позитивною (темпи зростання перевищують 100 %).

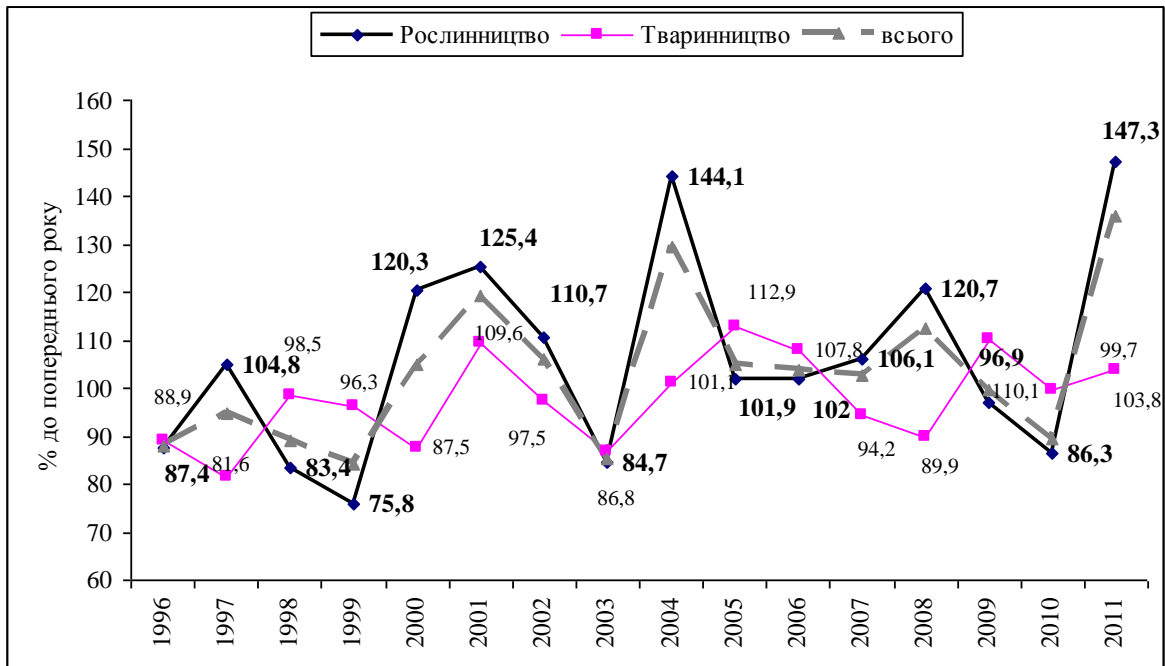

Рис. 2. Індекси виробництва сільськогосподарської продукції по Полтавській області*

*Джерело: побудовано автором [7].

Отже, після аналізу проведеного дослідження можна сказати, що еволюція виробничої системи сільських територій області лише на 57 % відповідає ідеальній моделі сталого розвитку. Основні невідповідності зосереджені в продуктивнісній сфері, оскільки індекс виробництва сільськогосподарської продукції, враховуючи середньострокові значення (три роки), зменшився, що вже не відповідає сталому розвитку. Зменшення також зафіксовано ще по трьох індикаторах: активна частина ОЗ та ОЗ в цілому, скорочення кількості працівників, зайнятих у сільському господарстві області. Додатковою негативною тенденцією слід визнати зниження загальної фондоозброєності праці в сільськогосподарському виробництві (незважаючи на скорочення, кількість працівників ОЗ зменшувалася у 2006–2011 рр. ще вищими темпами). Таким чином, в еволюції виробничої системи регіону спостерігається відхилення від сталого розвитку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Для виведення виробничої системи на траєкторію сталого розвитку необхідною є розробка та реалізація заходів щодо збільшення капітальних вкладень (припинення скорочення ОЗ), створення робочих місць, зокрема, у тваринництві (тому що ступінь розорюваності сільгоспугідь дуже високий) та допоміжному виробництві, створення потужностей з переробки сільгоспсировини безпосередньо на сільськогосподарських підприємствах. Це дозволить збалансувати галузеву структуру сільськогосподарського виробництва, зменшити його залежність від погодного чинника. Оскільки аналіз кадрового забезпечення виявив високу плінність кадрів, то забезпечення

сталого розвитку неможливе без заходів, спрямованих на підвищення престижності праці сільськогосподарських працівників та її мотивації.

Список літератури

1. Лавейкін М.І. Проблеми сталого землекористування в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.08.01 / М.І. Лавейкін ; НАН України. Рада по вивченню продукт. сил України. – К., 2002. – 35 с.
2. Зведені показники сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс] // Матеріали управління статистики в Полтавській області. – Режим доступу : <http://www.poltavastat.gov.ua/> [заголовок з екрана]
3. Рослинництво [Електронний ресурс] //Матеріали управління статистики в Полтавській області. – Режим доступу : <http://www.poltavastat.gov.ua/>
4. Agricultural area [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/site/377/DesktopDefault.aspx?PageID=377> [заголовок з екрана];
5. Arable land [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/377/DesktopDefault.aspx?PageID=377> [заголовок з екрана];
6. Прийом та звільнення працівників у 2006 році [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.poltavastat.gov.ua/main/all_page/expres/0802/Prujzvil.zip
7. Індекси обсягу сільськогосподарського виробництва [Електронний ресурс] // Матеріали управління статистики в Полтавській області. – Режим доступу : <http://www.poltavastat.gov.ua/> [заголовок з екрана]

Проанализировано соответствие производственного потенциала сельских территорий ориентирам устойчивого развития на примере Полтавской области, обнаружены основные причины его несоответствия, предложены мероприятия по решению данных проблем.

Устойчивое развитие, производственный потенциал, земельные ресурсы, эффективность, сельская территория.

In the article the analysis of accordance of production potential of rural territories orientiram of steady development is carried out on the example of the Poltava area, found out principal reasons of disparity of him, offered measures on the decision of these problems.

Steady development, production potential, landed resources, efficiency, rural territory.